

PRZEGLĄD CZASOPISM TEOLOGICZNYCH

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne VIII (1975)

IUS CANONICUM Reviste del Instituto „Martin de Azpilcueta”, Universidad de Navarra, t. 14 (1974), nr 27.

- Lektura półrocznika *Ius canonicum* daje obraz tego, co aktualnie w prawie kanonicznym się dzieje. Przyzwyczailiśmy się już, że poszczególne numery tego pisma są bardzo „na bieżąco” — co dowodzi, że kanoniści z Uniwersytetu Nawarry w Pampelunie chwytają problemy na gorąco i dają przykład zrozumienia społecznej funkcji nauki.

Okładka numeru 27 uprzedza nas, że problematyka tego zeszytu koncentrować się będzie wokół tematu: małżeństwo cywilne — małżeństwo kanoniczne. Każdemu z nich poświęcono trzy artykuły.

W problematykę małżeństwa kanonicznego wprowadza nas E. Tejero, adiunkt historii prawa kanonicznego z Pampeluny, dający obraz kształtowania się nauki o sakramentalności małżeństwa w myśli chrześcijańskiej (*La sacramentalidad del matrimonio en la historia del pensamiento cristiano* — s. 11-31). Na razie otrzymaliśmy pierwszą część artykułu poświęconą myśli patrystycznej (w następnym zeszycie mimo zapowiedzi nie zamieszczono dalszej części). Autor wykazuje, że wg Ojców Kościoła małżeństwo wiąże się mocno z ekonomią zbawczą. Rozważają oni małżeństwo jako misterium i jako znak. Było ono od początku archetypem, objawionym później jako znak tajemnicy Chrystusa, Oblubieńca Kościoła. Autor zwraca uwagę na jedność obu testamentów w ujęciu Ojców, którzy symbolikę małżeństwa widzą nie dopiero w Nowym, lecz już w Starym Testamencie. Małżeństwa w świetle patrystycznych ustaleń autora nie można redukować do umowy między osobami — ono trwa w Chrystusie i w Kościele.

Profesor z Barcelony, V. Reina, daje syntetyczny artykuł o symulacji częściowej (*La simulación parcial en el matrimonio canónico* — s. 35-59). W prawie małżeńskim jest to jedno z bardziej złożonych zagadnień — w II tomie Śl. Studiów poświęciliśmy mu artykuł konfrontujący dyspozycje k. 1086 § 2 z nauką konstytucji *Gaudium et spes*. Złożoność zagadnienia wynika stąd, że rzutują na nie zarówno dążenia do ochrony świętości małżeństwa, jak i do zabezpieczenia praw osoby. Aktualność problemu staje się oczywista, jeśli uświadomimy sobie, na czym polega w istocie symulacja częściowa: ktoś chce zawrzeć małżeństwo, ale równocześnie wyklucza jeden z trzech jego istotnych elementów i tym samym zamierza zawrzeć małżeństwo odmienne od tego, jak je przedstawia Kościół. Autor zajmuje się wszystkimi aktualnymi w literaturze i orzecznictwie problemami związanymi z symulacją częściową, między innymi prawem do potomstwa i do aktów małżeńskich, czasowym wykluczeniem potomstwa, zastrzeżeniem prawa do rozwodu.

Obszerny jest artykuł adiunkta uniwersytetu w Murcji, R. Navarro Valls (*Forma jurídica y matrimonio canónico. Notas críticas a las tesis canonicizadoras del matrimonio civil* — s.63-107). We wstępie autor zwraca uwagę na częsty błąd metodologiczny polegający na tym, że z cząstkowych tylko wizji pastoralnych albo teologicznych czy też filozoficznych lub socjologicznych wyciąga się wnioski odnośnie do reformy prawa. Błąd ten daje się wg autora zauważyć także w dyskusji nad formą małżeńską, w której porusza się niektóre tylko aspekty z pominięciem innych. Następnie rozpatruje zagadnienie kanonicznej formy małżeńskiej z punktu widzenia historycznego, prawnego

(małżeństwo = kontrakt) i teologicznego (małżeństwo = sakrament). Z punktu widzenia prawnego nie można pojąć aktu prawnego bez odpowiedniej formy. Z punktu widzenia teologicznego autor przypomina, że małżeństwo stwarza pewną nową sytuację w Kościele, co wymaga jakiejś formy społecznie uchwytnej, wprowadzającej je na płaszczyznę społeczną Kościoła. Wg autora względy historyczne, prawne i teologiczne domagają się zachowania przepisów o formie małżeńskiej. Z kolei autor krytykuje propozycję kanonizacji małżeństwa cywilnego, które sprowadzają je do koncepcji laickiej, a także są naruszeniem prawa każdego ochrzczonego do zawarcia sakramentu małżeństwa. Krytycznej analizie poddaje też postulaty kanonizacji cywilnej formy zawarcia małżeństwa widząc w nich również niebezpieczeństwo desakralizacji. Uzasadniając zachowanie obowiązkowej formy kanonicznej postuluje zwolnienie od niej apostatów, wprowadzenie przeszkody kanonicznej z uprzedniego małżeństwa cywilnego oraz poszerzenie delegacji ogólnych do asystowania przy małżeństwie.

G. Garcia Cantero z uniwersytetu w San Sebastian udzielił wywiadu związanego z zapowiadaną reformą hiszpańskiego prawa małżeńskiego i ewentualną reformą konkordatu (*Entorno a la reforma del Derecho matrimonial español* — s. 111-115). Chodzi o formę zawierania małżeństwa przez niekatolików. Czy małżeństwa niekatolików zawarte w formie religijnej niekatolickiej uznać za obowiązujące na forum państwowym?

Ten sam problem stoi u podstaw artykułu E. Rubio (*El matrimonio en forma religiosa no católica* — s. 133-166), który daje przegląd różnych systemów, takich jak fakultatywne małżeństwa cywilne (Italia, Portugalia), małżeństwa cywilne i religijne, systemy wschodnie, afrykańskie i brazylijskie. Szczególną uwagę poświęca rozwiązaniom włoskim, a to ze względu na podobieństwo sytuacji, dzięki któremu można dla warunków hiszpańskich znaleźć tam cenne sugestie. Artykuły Garcia Cantero i Rubio pozwalają dostrzec, jak wielkie znaczenie społeczne miała w niektórych krajach soborowa deklaracja o wolności religijnej.

Wreszcie F. Finocchiaro z uniwersytetu państwowego w Mediolanie pisze o małżeństwach akatolików we Włoszech (*El matrimonio de acatólicos en el Derecho italiano* — s. 117-129). Dowiadujemy się z tego artykułu, że ważność niekatolickich małżeństw religijnych we Włoszech nie zależy od tego, czy były zawarte wobec duchownego dopuszczonego wyznania, lecz od tego, czy osoba ta została wyznaczona przez ministra spraw wewnętrznych.

L. Del Amo, audytor Roty hiszpańskiej, w artykule *Reflexión acerca de las causas matrimoniales en Espana* (s. 169-217), przedstawia nie tylko zagadnienia kanonicznego procesu małżeńskiego w Hiszpanii, lecz daje wręcz pogląd na sytuację małżeństwa w tym kraju. Sprawy małżeństw katolików czy to dotyczące nieważności, czy też separacji zastrzeżone są sądom kościelnym. Szczególnie szeroko omawia sprawy separacyjne. Prawo hiszpańskie nie przyznaje żadnych skutków prawnych separacji dokonanej za obustronną zgodą, względnie dokonanej własną powagą chociażby dla przyczyn określonych w k. 1131 § 1. Stąd w przeciwieństwie np. do Polski, gdzie sprawy separacyjne w sądach kościelnych są niezwykle rzadkie, sądy hiszpańskie rozpatrują ich bardzo dużo, np. w r. 1967 — 1272, a w r. 1968 — 1922. Mimo to autor nie ocenia tej liczby jako bardzo wysoką, porównując ją z 21033 rozwodami w roku 1968 we Francji. Druga część artykułu charakteryzuje organizację i działalność sądów kościelnych, którą autor ocenia jako pożyteczną. Uzasadnia konieczność zachowania trybunału III instancji, rot hiszpańskiej. Dając przegląd takich trybunałów autor przeoczył istnienie delegowanych trybunałów III instancji w Polsce.

C. de Diego-Lora, profesor kanonicznego prawa procesowego z Pampluny, napisał obszerny komentarz do n. X i XI motu proprio *Causas matrimoniales* (*Natulaza y supuesto documental del proceso „in casibus speciali-*

bus' — s. 221-347), zajmujący się wypadkami specjalnymi, mianowicie postępowaniem, gdy nieważność małżeństwa wynika z pewnego i autentycznego dokumentu. Wartość praktyczna tego artykułu jest ogromna.

Natomiast bardziej teoretyczną kwestię porusza wspomniany już L. Del Amo uzasadniając wbrew Bertramsowi, że dekret sądu apelacyjnego zatwierdzający wyrok uznający nieważność małżeństwa ma charakter sądowy a nie administracyjny (*La ratificación de la nulidad del matrimonio por el tribunal del apelación, es acto judicial o ejecutivo?* — s. 351-370). F. Gil de las Heras polemizuje z autorami twierzącymi, że Rota Rzymska stosuje *restitutionem in integrum* w sprawach małżeńskich (*Se puede admitir la restitución „in integrum” en las causas matrimoniales?* — s. 373-380).

Numer 28 poświęcony jest prawie w całości postępowaniu administracyjnemu. Najpierw znajdujemy dwie pozycje związane z przygotowywanym *motu proprio* o procedurze administracyjnej. Prof. J. A. Souto z Santiago de Compostela udzielił wywiadu (*Algunas cuestiones básicas en torno a una posible ley de procedimiento administrativo* — s. 14-23) na temat zasadnicze dotyczące postępowania administracyjnego. Uważa on ogłoszenie takiej procedury za pożyteczne i konieczne, natomiast wypowiada się przeciw wprowadzaniu trybunałów administracyjnych, gdyż sprawy te winny przejąć sądy kościelne po odpowiedniej reorganizacji. P. Moneta z Pizy zastanawia się (*Procedimiento amministrativo e partecipazione dei fedeli alla funzione amministrativa* — s. 25-41) nad wykorzystaniem tej procedury dla wciągnięcia wiernych w funkcję kierowania Kościołem i tym samym dla budowania wspólnoty kościelnej.

Po tych artykułach wstępnych przedstawiono i skomentowano wprowadzone, wzgl. zmienione po Soborze Watykańskim II procedury administracyjne. Uczyniono to w ten sposób, że najpierw przedstawiono odnośne normy (w języku łacińskim i hiszpańskim), a następnie komentarze do nich. Znajdujemy więc: instrukcję *Dispensationis matrimonii* z 7. 3. 1972 wprowadzającą zmiany w postępowaniu o dyspensę od małżeństwa niedokonanego (komentarze L. Del Amo i T. García Barbarena), normy z 15. 1. 1971 dotyczące badania doktryn (komentarze C. de Diego-Lora i J. Medina Estevez), normy regulujące postępowanie w sprawach o redukcję do stanu świeckiego (z 13. 1. 1971 i pismo do ordynariuszy z tegoż dnia oraz wyjaśnienie z 26. 6. 1973) skomentowane przez Ch. Lefebvre, normy z 25. 3. 1972 dotyczące selekcji kandydatów do służby biskupiej (komentarze J. Delgado i J. Gaudemet, wreszcie instrukcję o tajemnicy papieskiej z 4. 2. 1974 (komentarz J. Arias).

Trzeba przyznać, że redakcja zwróciła się o komentarze do wybitnych fachowców, jednak wydaje się, że w niektórych przypadkach autorzy albo nie dostrzegli istotnych, palących problemów albo świadomie je pominęli. Uwaga ta nie pomniejsza jednak użytkowej wartości komentarzy.

Ciekawe zagadnienie porusza A. de Fuenmayor (*Libertad religiosa y libertad de predicación* — s. 354-368). Chodzi o zagwarantowanie Kościołowi wolności przepowiadania w warunkach, gdy nie jest stosowane *privilegium fori*.

Duże znaczenie praktyczne mają zamieszczane w każdym numerze decyzje Sygnatury Apostolskiej.

Redakcja „Ius canonicum” poświęca sporo miejsca recenzjom. Z przyjemnością zauważamy wśród pozycji recenzowanych także dzieła polskie (Pawluk, *Kanoniczny proces małżeński*, Sobański, *Zarys teologii prawa kościelnego*, Bar — Sobański, *Polska bibliografia nauk kościelnych za rok 1971*, Szafrowski (tłum.), *Posoborowe prawodawstwo kościelne*).